

2014 február Esszé

Hiller István: Kulturális politika és az új köztársaság

A kulturális politika és egy új köztársaság kapcsolatáról szeretnék beszélni. A múlt, a közelmúlt feltárása és a jelen elemzése mellett szükségesnek tartom, hogy időben és együtt megfogalmazzunk célokat, kijelöljük magunknak azokat a kereteket, amelyeken belül lehet és érdemes mozogni, a lehetőségeket fölmérve pedig közös stratégiaalkotás kezdődjék. Ehhez bizonyos fogalmakat szeretnék tisztázni, hogy azt és ugyanazt értsük alattuk. Véleményem szerint kultúrpolitikája az abszolút hatalomnak van. Ez a kultúrpolitika ott van a színházakban, és rendez. Ez a kultúrpolitika egy film operatőre. Ott ül a televízió vezérlőjében. Elmondja, hogy ki játssza Ádámot, és külön kiválasztja Évát. Előre megmondja, milyen legyen a darab vége, és meghívja azokat is, akiket már a korábbiakban betanított arra, hogyan tapsoljanak. A kultúrpolitika hatásvadász, sokkal nagyobb tömegekre van hatással, mint akik egyébként a kultúra részesei. Ezért ez sokkal erőteljesebben politika, mint kultúra. Létezik ugyanakkor – az én felfogásom szerint ez a helyes – kulturális politika. A kulturális politika egy demokratikus berendezkedés céltudatos politikája. Keretet, lehetőséget teremt, együttműködésre ösztökél, szereti az innovációt, akarja, hogy találjatok egymásra, és lehetőség szerint egészében finanszíroz. De mindenképpen kofinanszíroz, megteremti azokat a kapcsolatokat, amelyekkel a kulturális politika céljainak megvalósítására alkalmas személyek és társaságok egymásra találhatnak. A kulturális politika büszke magyar, és ezáltal európai. Nem ordítja mindennap, hogy magyar, nem ordítja mindennap, hogy európai, és ez által őrzi a progresszív magyar tradíciókat. Őrzi az európai progresszív tradíciókat.

A másik tétel, amelyet szeretnék elmondani, hogy a későbbi következtetések világosak legyenek, hogy a Harmadik Köztársaság korszaka véget ért. A Harmadik Köztársaságot nem köztéren végezték ki, csak éppen elvonták tőle létezésének feltételeit. Nem volt fejlevágás, de a teremben, ahol a rabot őrizték, sem levegőt, sem ételt, sem ivóvizet nem kapott. Ételt, levegőt, ivóvíz – behelyettesíthető olyan fogalmakkal, mint demokratikus berendezkedés, autonómia, szabadságjogok, fékek és ellensúlyok rendszere. A Harmadik Köztársaság tehát véget ért, ennek tapasztalatait azonban nem elég összegezni. Tovább kell eggyel lépni. A következő negyedév meghatározó lesz abban – nagy a felelősségünk mindannyiunknak –, hogy egy posztrepublikánus vagy egy prerepublikánus korban fogunk-e, akarunk-e élni. Ennek megfelelően a következtetések levonásakor azt is kritikusan föl kell mérni, hogy mi az, amit helyesen tettünk, s mit nem az utóbbi negyed évszázadban. Nem valamiféle önmarcangolás, hanem a jövő miatt. Teljes leltárt itt nem fogok tudni adni, de néhány gondolatot igen.

Természetesnek vettük, ezért rosszul mértük fel az arányok és mértékek rendszerét. Azt gondoltuk, hogy a Harmadik Köztársaság, amelyet együtt kiáltottunk ki 1989. október 23-án, automatikusan és természetesen lesz mindannyiunké, ezért mindenki szeretni fogja. Pedig ez nem megy automatikusan. Tévedtünk, amikor úgy gondoltuk, hogy az után, amit meg akartunk haladni, és meg is haladtunk, feltétlenül olyan jön, amit meg is szeretnek, pedig ez nem önmagától érthető.

Helytelenül mértük fel az értelmi és az érzelmi politizálás arányát. Természetesen éppúgy helytelen lenne a racionalitást elutasítva emóciókra építeni, de igenis, szükséges volna a demokratáknak fölmérniük, hogy az értelmi politizálás mellett számolnunk kell az emóciókkal, és építenünk kell rájuk, az érzelmi politizálásra is, ennek helyes mértékét és arányát időben stratégiánk részévé kell tennünk. Azt gondolom, hogy a szimbolikus politizálás ugyan nem uralhatja el a politika valóját és egészét, de szimbolikus politizálás nélkül a tömegek érzelmi kapcsolata azzal a berendezkedéssel, amit mi demokratikusnak nevezünk és tartunk, törékeny, elpusztítható, és vannak – a tapasztalat ezt is mutatja –, akik ezt ki is használják. Sokszor defenzívába szorultunk és szorulunk. Függetlenül attól, hogy a választások eredményeként kormányzunk, vagy ellenzékben vagyunk. Érdeemes fölmérni azt a megélt helyzetet, amikor egy többséget elnyert koalíció, párt vagy inkább gondolkodásmód állítások helyett védekezik. Mintha folyamatosan bocsánatot kérne azért, hogy kormányoz, miközben első alkalommal a demokratikus Magyarország történetében elnyerte a kormányzás folytatásának a lehetőségét. Defenzívában vagyunk gyakran akkor is, amikor ellenzékben vagyunk, ezért a gondolkodásmódunk megújítását látom szükségesnek. Azt mondjuk: örület, hogy a Nemzeti alaptantervben ott van Nyíró József. Ez csak fellépés valamivel szemben, de nem állítás, hanem valójában tagadás. Szükséges tagadás, de kevés. Azt gondolom, hogy Nyírónek helye van a magyar könyvtárakban, de semmi keresnivalója a Nemzeti alaptantervben, és ha lehetőségünk lesz rá, úgy vágjuk ki onnan, hogy csak süvít. Amit az állítás hiányáról mondok, az még igaz: nem a mi véleményünket hangoztatjuk, hanem valamilyen véleményre megfogalmazott reakciónkat. Mindenkoron meg kell őrizni az ellenzék jogát a tiltakozásra, érvényesíteni kell a *ius murmurandi* jogát, de ne elégedjünk meg vele. Jobban szeretném, ha mind több energia menne a *ius creandiba*, hogy történetesen alkotni, létrehozni is legyen erőnk, bátorságunk és gondolatunk, nemcsak tiltakozni.

Az összefogásunkról szeretnék még néhány szót ejteni, értelemszerűen a kulturális politika kapcsán. Igen, a célunk a mai hatalomnak a leváltása, de ez önmagában kevés. Nagyszerű egy győztes választás vasárnap estéje. Vagyunk itt néhányan, akik azonban megtanultuk, hogy utána jön a hétfő, a kedd, a szerda, a csütörtök... Kevés, ha valaki csak a vasárnap győztes estéjét akarja, és csak addig lát el, mert nem biztos, hogy megéli a következő hét keddjét. Nem elég, hogy le akarjuk váltani a jelenlegi hatalmat, nem elég, hogy a szakpolitikákat és a programokat egyeztetjük, összegeznünk kell a demokratikus rendszer negyedszázados tapasztalatait, s el kell kezdenünk közösen kialakítani a Negyedik Köztársaság jellemrajzát. Ehhez szeretnék hozzátenni néhány elemet. Vannak, akik az új, a negyedik magyar köztársaság majdani gazdasági viszonyaihoz értenek, mások a jogállamiság helyreállításának mikéntjén gondolkodnak, vannak, akik a jogi viszonyok újrendezésében aktívak, mások a közigazgatás rendszerét kell hogy áttekintsék. Én azt tudom, hogy olyan köztársaság kell, amelyet a polgárai jobban szeretnek, mint a korábbi, olyan kell, amelyért kiállnak, amelyhez ragaszkodnak, amelyhez érzelmi kötődésük van. Azt is tudom, hogy ez nem megy automatikusan, ezért a republikanizmus megteremtésében, erősítésében igenis szerepe van a kulturális politikának. A Negyedik Köztársaság létrehozása közös kulturális alapot és kulturális politikát igényel. Olyan köztársaságot szeretnénk, amelynek tagjaként ezt a köztársaságot megtartani, hozzá ragaszkodni, azt erősíteni egyéni és közösségi érdek. A Negyedik Köztársaság kulturális politikájának néhány alapterületen új irányokat kell kijelölnie. Tanulva a korábbi két és fél évtized hibáiból, az abszolutizálás szándéka nélkül, igenis szükséges figyelni bizonyos formaságokra, hogy el tudjuk érni a széles tömegeket. A formaságok lenézése éppúgy hiba, mint csak formaságokban gondolkodni. Törékeny lesz gondolataink tartalma, ha csak kárhozzatjuk és kritizáljuk a jelenlegi hatalmat, de nem tudunk saját érzelmi alapot teremteni. A köztársaságot nem egy ünnepnapon kell kikiáltani, éppen azért, hogy a kikiáltás napja legyen ünnepnap, a Magyar Köztársaság napja.

Az új köztársaság kulturális politikája három pilléren kell hogy nyugodjék. Az első a közösségteremtés, a helyi demokráciák tudatos támogatása. Mert fontos, hogy a Negyedik Köztársaság

mindenütt jelen legyen, hogy mindenki köztársaságává tudjon válni. Nem lehet kizárólag értelmi-ségi szalonok által hirdetett célok megvalósítása, helyben kell hogy megéljék. Az értelmi felfogáshoz más is kell. Több mint négy évtizeddel ezelőtt egy egyébként még korábbi hagyományokra alapozó munkacsoport majd kutatócsoport, majd kutatóintézet, történetesen Vitányi Iván vezetésével, ragyogó gondolatokat valósított meg, amikor a helyi művelődésnek ismét helyeket, teret biztosított. Az nem lehet, hogy egy demokratikus köztársaságban egy kistélepülésen az emberek összejövetelének egyetlen helye a kocsmá legyen. Mert most ez a helyzet. Márpedig nekünk érdekünk, hogy emberek, szomszédok, az egy utcában lakók szabad elhatározásukból találkozassanak egymással. A helyi demokrácia és a helyi kultúra színtereit kell tudni újrateheríteni, és természetesen ezt kellő modernizációval ötvözni. Nem gondolom, hogy meg kell mondani az embereknek, hogy mi a helyes, dalkört alakítsanak, vagy közösen tájékozódjanak az interneten. De meg kell teremteni a lehetőségét, hogy összejárjanak, találkozzanak, hogy a kultúrát és a kulturális politikát használhassák. A modern közművelődésnek modern kulturális terekre és modern tartalomra van szüksége. A hagyományörzést érdemes összekapcsolni a modernizációval. Ezért a nemzeti kulturális örökséget a könyvtáraktól a levéltárakig, a filmekig digitalizálni kell.

A kulturális politikának újra kell teremtenie a művészetek autonómiáját. Nem akarhatja megmondani, hogy mi szerepeljen egy regényben, nem lehetnek elvárásai a szerzővel szemben. Nem mondja meg, hogy mi legyen a regény eleje, nem írja meg az előszót, és abban nem tünteti föl a köszönetnyilvánítást, lehetőleg a saját maga számára is. Nem rendeli el, hogy csattanós, hangulatos legyen a regény vége. Nem: a tehetséget akarja kibontakoztatni, keretet és lehetőséget teremt arra, hogy színvonalas alkotás jöhessen létre. Az nem elég, ha csak annyit mondunk, hogy mi, a Magyar Művészeti Akadémia tevékenységét és létezését nem preferáljuk – próbáltam elegánsan fogalmazni. Ez önmagában kevés. Az autonómiának kell olyan lehetőséget megteremteni, ami nem a szervezeti keret által biztosított pénzügyi adottságok miatt vonzó. Ostoba föltételezés lenne, hogy a szervezett keretek között megteremtett finanszírozással szemben vonzó az, hogy biztosítom neked az alkotás szabadságát. A kulturális politika finanszírozási lehetőségeivel kell tudni élni.

Végül nem elég nekünk azt mondani, hogy az országunk nemzetközi megítélése rossz. Nekünk az a célunk, hogy a mi országunk ugyanúgy, mint negyed évszázaddal ezelőtt, vonzó legyen. Ebben a kultúrának van szerepe. A magyar kultúra intézményes külföldi bemutatása és a külföldi kultúra intézményes hazai befogadása megteremti a lehetőségét, hogy ezt az országot, az értékeit és a tehetségeit elismerés illesse.

Kapcsolódó írások:

1. **Bozóki András: Új kulturális politika: részvétel, sokszínűség és demokrácia** Tudjuk, hogy a politika nemcsak a racionalitás világa, hanem érzelmek,...
2. **Hiller István: A „rendbe vágott” oktatás** I. Pro toto A gyermek mindenképp felett álló érdeke –...
3. **Pető Iván: Politikai kultúra, kulturális politika(Bozóki András: Cenzorok helyett fekvőrendőrök. L'Harmattan, 2012.)** Bozóki András szelíd ember. Véleménye az őt érintő ügyekben határozott,...
4. **Pető Iván: A köztársaság ünnepe** Ahogy a művészettörténet nemcsak a nagy mesterek munkásságával, hanem a...
5. **”A köztársaság helyzete alapján változott meg” – Hack Péterrel beszélget Mihancsik Zsófia** ”A köztársaság helyzete alapján változott meg” Hack Péterrel beszélget

Mihancsik...

Cimkék: hatalom és kultúra, Hiller István